

Prefață

Fundamentele evenimentelor care au constituit, de-a lungul anului 1918, concretizări certe și definitive ale ideii naționale sunt și rodul efortului multiplu al acelei generații de luptători și martiri care au ilustrat prin fapta și jertfa lor că unirea tuturor provinciilor locuite de români într-un stat național se datorează tuturor categoriilor sociale și profesionale, că spiritul național se consolidează tocmai prin astfel de asumări individuale și colective ale destinului unei comunități umane în istorie. Cristalizarea conștiinței naționale este un proces aflat eminemente în expansiunea argumentelor sale imediat după 1850, iar aspectul acesta, nu doar în cazul românilor, în Europa Centrală vine și dintr-o implicare masivă a specialiștilor dreptului, oameni devotați poporului lor, dar care, cu pregătirea profesională pliată pe problemele epocii, au știut să extragă marja de teme sau problematice și să le integreze unui discurs public în favoarea drepturilor naționale, sub forma unui spirit emancipator față de factorul politic al momentului, nefavorabil comunității majoritare etnice. Marea Unire are între făuritorii ei și oameni ai justiției, iar avocatul Lazăr Gruneanțu a sintetizat parte din munca sa de cercetător al istoriei acestui domeniu în spațiul civilizației și culturii românești în câteva importante sinteze, precum *Istoria Baroului Timiș* (2013), *Monografia comunei Zorlențu Mare* (2015) și lexiconul *Avocații Baroului Timiș 1875-2015*, lucrări care de la apariție au devenit utile ca instrumente de lucru pentru tinerii atașați dorinței cercetării trecutului nostru, preocupați să descifreze un bogat mănunchi de evenimente.

Între cei devotați cauzei naționale românești, se înscriu avocații cărășeni Ilie și Mihail Gropșianu, dar și Pompiliu Ciobanu, afirmat în ținutul timișean. Lor li se dedică lucrarea editată de către Lazăr Gruneanțu, pasionat să evidențieze contribuția unor personalități provenind din această profesie la modernizarea societății românești în momentele importante care au edificat, în etape, statul național modern: Unirea Principatelor, la 1859, independența de stat, la 1877, unirea ținutului dobrogean cu Principatele Române, la 1878, unirea Cadrilaterului cu România Vechiului Regat, în 1913, Unirea Basarabiei, la 27 martie 1918, a Bucovinei, la 27 noiembrie 1918, a Transilvaniei, Crișanei și Maramureșului istoric, la 1 Decembrie 1918, a Banatului, la 3 august 1919, cu România.

Recenta lucrare abordează o succesiune vastă de evenimente, un context social, politic și de istorie a mentalităților, de împrejurări prielnice, dar mai ales neprielnice în care are loc plămada aceea de caractere și opțiuni, de purtători de stindard și de luptători ai cauzei naționale, etape culminând cu fundamentarea, prin generația „tinerilor oțeliți”, a programului emancipării naționale, având dincoace de munți ca ideal suprem unitatea tuturor românilor, crearea României Mari. Recursul la bibliografia mai puțin cunoscută a problemei i-a prilejuit autorului să evoce aceste figuri de luptători, doi din Banatul de munte, celălalt din Banatul de pustă, evocând în fapt rolul generației din care făceau parte pentru atingerea și concretizarea marelui ideal. Ilie și Mihail Gropșianu sunt originari din Sasca Montană, localitatea de sediu a cercului electoral român, Pompiliu Ciobanu, jurist, dar și economist de excepție, venind în Banat din munții ardeleni, care l-au dat galeriei iluștrilor martiri ai cauzei naționale pe Avram Iancu. Toți trei se mișcă activ în presa de dinainte de 1918, cultivându-și principiile, scriu și tipăresc studii de specialitate, înainte și după 1918, și își demonstrează, tot în scris, atitudinea fermă în cadrul general politic și cultural-spiritual marcat de revendicările românilor majoritari din fostul imperiu pentru libertate și unitate națională. Analiza lui Lazăr Gruneanțu aplicată

celor trei personalități bănățene este distribuită pe trei paliere ale scrisului istoriografic, cu priza memorialistă a notațiilor, adesea inedite, cu implicarea în destinul ideii naționale având finalitatea știută la 1 Decembrie 1918, cu participarea lor, în cadrul României întregite, la principalele etape care au consacrat integrarea provinciilor pe harta politică a țării unificate, crearea *de jure* și *de facto* a noilor instituții, organizarea teritorială.

Toate aceste problematici sunt bine urmărite și atent studiate în lucrarea lui Lazăr Gruneanțu, apărută în anul centenarului identității naționale, lucrare a cărei importanță, nu doar în planul istoriei locale, o subliniem acum, îndemnând cititorii să parcurgă cu interes paginile acestui op. Și astfel să aprecieze, o dată în plus, efortul autorului.

Dr. Ionel BOTA

Argument

Cu ocazia documentării în vederea realizării *Lexiconului avocaților Baroului Timiș*, am întâlnit în mai multe documente referiri la cele trei „jurnale” ce fac obiectul prezentei lucrări. Mărturisesc că îmi erau necunoscute; mai mult chiar, unii interlocutori cu care am discutat susțineau că știu de existența acestor lucrări, fără însă a le cunoaște conținutul.

După îndelungi căutări, am identificat lucrarea avocatului dr. Mihail Groșianu în Biblioteca Mitropoliei Banatului, iar pe cea a avocatului dr. Pompiliu Ciobanu în Biblioteca Centrală Universitară „Eugen Todoran” Timișoara. Așa am aflat că au fost publicate într-un număr restrâns de exemplare, în anul 1935, de către Institutul de Arte Grafice „Atheneu” din Timișoara.

Lucrarea avocatului dr. Ilie Groșianu nu a văzut lumina tiparului ca atare, dar a apărut în Revista *Analele Banatului*, sub forma unei comunicări, deoarece, așa cum mărturisea autorul, „manuscrisul a fost depus la Muzeul Bănățean, pentru «Secțiunea Unirii» ce se va înființa”.

Cele trei „jurnale” prezintă cititorului situația agitată din Banat în perioada noiembrie 1918-iulie 1919, aici existând puternice comunități ale populației de naționalitate sârbă, germană (șvabii bănățeni) și maghiară, care conviețuiau cu românii. Banatul se afla sub ocupație militară străină, a trupelor armatei regale sârbe și a trupelor franceze, care au intrat în Banat la începutul lunii noiembrie 1918, sub pretextul „înlăturării unui conflict între români și

maghiari”, în condițiile în care autoritățile maghiare își părăsiseră posturile.

Primii doi autori, renumiți avocați din Oravița, scot în evidență eforturile depuse pentru înființarea gărzilor („gardelor”) și a consiliilor naționale din zona Banatului Montan, organisme care au avut un rol deosebit în apărarea populației civile, a proprietății acesteia, precum și în organizarea adunărilor locuitorilor pentru desemnarea reprezentanților la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. Sunt scoase în evidență dificultățile întâmpinate de către delegații bănățeni pentru a se deplasa spre cetatea Unirii și modul de desfășurare a acestei grandioase adunări.

Avocatul Pompiliu Ciobanu, așa cum mărturisește, a adunat datele istorice la care a avut acces, completate cu amintirile proprii, deoarece atât în biroul avocațial, cât și în locuința personală au avut loc numeroase întâlniri cu fruntașii populației românești din Banat. Totodată, acesta a redat „Memoriul” întocmit de către ofițerii români de legătură desemnați de către Comandamentul armatei din Transilvania pentru relația cu armatele staționate în Banat. Este surprinsă situația tensionată din Timișoara anulului 1919, când Serbia, Ungaria și România, prin reprezentanții lor, negociază cu șvabii bănățeni, pentru a-i convinge să-și exprime opțiunea cu privire la viitorul Banatului. Autorul surprinde dezamăgirea unor interlocutori – bănățeni din actualul Banat sârbesc – atunci când află că probabil Banatul nu va reveni în totalitate României.

Sunt subliniate rolul jucat de către avocații bănățeni, ofițeri ai armatei austro-ungare, în organizarea gărzilor naționale, participarea acestora la întâlnirile în care se discuta viitorul Banatului, riscul la care se expuneau din cauza supravegherii permanente realizate de armata sârbă.

Am preluat în totalitate expresiile folosite de către autorii orăvițeni (cu specific local) unele cu înțeles greu de descifrat astăzi; prin trimiterea de subsol am încercat să dau un sens acestor expresii, dintre care multe nu se mai găsesc în vorbirea curentă. Nu

am intervenit în textul original, ci am redat întocmai consemnările autorilor, aprecierile și punctul lor de vedere cu privire la evenimentele petrecute în Banat în perioada noiembrie 1918-iulie 1919.

Cei trei avocați au fost desemnați de către comunitățile locale să prezinte Marii Adunări de la Alba Iulia hotărârea acestor comunități de unire necondiționată cu România. Deși delegat la Marea Adunare Națională, avocatul Pompiliu Ciobanu nu a putut părăsi Timișoara. Subliniez faptul că, după anul 1920, autorii însemnărilor de față au avut un rol important în organizarea justiției bănățene, dar și în viața politică.

Aflându-ne în anul centenarului Marii Uniri, am considerat o datorie de onoare să readuc la cunoștința publicului aceste „însemnări” întocmite de avocații bănățeni care au avut un rol important la pregătirea evenimentului de la 1 Decembrie 1918. Din lectura acestora, rezultă o dată în plus aportul avocaților în pregătirea și organizarea marelui eveniment.

Doresc să aduc mulțumiri domnului dr. Ionel Bota, care mi-a pus la dispoziție cu multă bunăvoință imagini din Oravița începutului de secol XX, precum și fotografiile unor personalități ale urbei cu rol important la pregătirea Marii Uniri, doamnei doctor Mioara Manciu, doamnei Lia Groșșianu, nepoata avocatului Ilie Groșșianu, pentru fotografiile și informațiile puse dispoziție la despre avocații Mihai și Ilie Groșșianu. Mulțumiri cordiale distinsului profesor Radu Ciobanu, fiul avocatului Silviu Ciobanu și nepotul avocatului Pompiliu Ciobanu, pentru informațiile deosebite furnizate și pentru pozele provenite din arhiva familiei puse la dispoziție; nu în ultimul rând, doamnei profesor universitar Ileana Pinteș, nepoata avocatului Ioan Demian din Sânnicolau Mare, participant la Alba Iulia, pentru materialul fotografic și informațiile furnizate.

Timișoara, martie 2018,
avocat Lazăr Gruneanțu

REVOLUȚIA ANULUI 1918 DIN ORAVIȚA – CARAȘ ȘI PROCLAMAȚIA REÎNTREGIREI NAȚIUNEI ROMÂNE ORAVIȚA LA 4 NOVEMBRIE 1918

Întâia zi

Mă invită Domnul Prefect Dongorozi de la Oravița să scriu un articol pentru revista „Vatra Banatului”. Mulțumindu-i pentru atenție, mă execut. I-ar fi mai plăcut să fixez „ceva” din zilele revoluției noastre, cu tot „dramatismul” ei.

Da, într-adevăr, Revoluția Carașului pornise cu simptome de dramă, a decurs în criteriile unei melodrame, s-a sfârșit însă cu finalul din FAUST: „condamnată, condamnată”.

Așa este. Ca toate marile, dar modestele fapte ale bănățenilor, și Revoluția din Oravița, Caraș, cea de la 1918, a fost condamnată cu scoaterea ei din capitolele istoriei contemporane românești. Așa a voit-o „iubitorul” nostru frate ardelean, istoriograful Domnul Clopoțel, spunând în cartea sa intitulată „Revoluția Ardealului” că în Banat nu a fost nimic ce ar însemna unei mișcări mai de seamă în viața națională din anul Mare 1918. De Oravița nici pomină, Oravița e bună pentru alegeri și fiefuri de politicianism. Restul ce mai interesează?

Și totuși, revoluție în Oravița. Revoluție în Carașul de azi. De la Bârza pe peste linul Caraș și zburdalnicul Mergan, până la râpele Mamei Dunăre, rebeliune de sancțiuni și „slobozenie” națională Română a domnit în toiul ei la toamna anului 1918.

Da, așa a fost. Un clocot surd, un murmur prevestitor de bălți de sânge, dacă la ceasul cerut nu se ridicau figuri să suprimе în fașă acest monstru, ce-și ridicase capul de hidră.

Era o zi cu atmosferă plumburie, o ceață otrăvitoare. Zi de Sâmbătă, mare târg în Oravița.

În biroul meu avocațial din casa mea, astăzi dr. Fira (ce nostalgie), în uniforma de căpitan austro-ungar, citeam și mă emoționam la declarația preotului deputat slovac Juriga, în Parlamentul maghiar din Budapesta (Declarație făcută la 18 septembrie 1918).

Declară Juriga: că slovacii lui nu mai recunosc patronatul Ungariei, se despart de Țara „milenară” și la sfârșit intonează imnul „Hei, Slovane”. Contemplam. Mă enervam că de ce nu l-au prevenit¹ Românii cu această declarație în parlamentul maghiar? A noastră a Românilor prin Vaida, s-a citit cu o lună mai târziu, la 20 octombrie 1918, când monarhia și cu ea Ungaria milenară erau deja scrum istoric. Aud că cineva bate la ușa. Intră furtunos camaradul locotenent avocatul dr. N. Turla, astăzi în Oradea. În postură militară mi se adresează: Domnule căpitan, afară pe stradă e zgomot, început de revoluție, mulțimea adunată la târg se răscoală, Ungaria arde, sare în flăcări de revoluție. Regele detronat. Îmi încing centura, baioneta și ieșim în stradă. Un val de oameni în strada îngustă a Oraviței „cântând, țipând, exclamații nearticulate, prăvăliile – ales cele de băutură și tutun – în mijlocul devastării.

Trecem repede înainte spre edificiul Băncii „Orăvițana”². Oamenii – români spre cinstea lor fie zis-respectuoși ne deschid drumul. În fața Băncii, un ocean de adunați.

La Bancă, în sala de ședință, iarăși lume multă, ales fruntași țărani și cărturari. La masă Domnul Director Dr. Petru Corneanu. Deschide ședința spunând scurt scopul întrunirii, îmi dă apoi cuvântul mie. Propun lansarea unei Proclamații către Români, că a

¹ Aici în sensul de anticipat, depășit, devansat.

² Banca „Orăvițana” principala instituție de credit din zonă.

sosit ceasul scăpării. Sfârșitul Proclamațiunii „Trăiască Națiunea Română una și nedespărțită”. (Proclamația originală e conservată.)

La 4 noiembrie 1918, deci înaintea Alba-Iuliei, proclamația vede lumina zilei, este dusă în toate satele și cătunele din jurul Oraviței, astăzi județul Caraș. Proclamația poartă semnătura: dr. Petru Corneanu, Președintele Consiliului Național, dr. Mihail Groșianu, căpitan, comandantul Gărzilor Naționale. Să se știe deci, și suntem pregătiți la „zemflemeaua” – morav din Ardeal – că Unirea Românească și-a avut prima ei etapă la 4 Noiembrie 1918 în Oravița, județul Caraș. Trianonul a confirmat deci numai o stare de fapt „hotărârea definitivă și inapelabilă a Poporului Român de a se desface de Ungaria, mama lui vitregă”. Argument, răspuns rezolutoriu și elocvent la stupida campanie revizionistă. Întrunirea de la „Orăvițana”, apoi în ciuda unor glasuri adverse, proiectul de proclamație, mă delegă cu domnii Dr. Petru Corneanu, căpitan Bălica și locotenentul N. Turla, să luăm imperiul³ („Vorbă curentă atuncia”). Noi Trei ofițeri mergem la Primăria Oravița Montană, acolo găsim adunați pe fruntașii vieții sociale, germano-ungare, capii de autorității, în sala din stânga porții. Intrând, eu mă adresez Primului Pretor care este astăzi în Domnul Adormitul. Om de treabă altminteră, Iuliu Bauer și secundat de murmurul sinhedriștilor⁴ veniți ca la răstignire îmi primește somația mea. Textual: „Domnule Prim Pretor, D-ta primul păzitor al ordinii publice aici în oraș și în jur vezi ce se petrece în afară? Ați pierdut puterea. Noi Românii luăm asupra noastră răspunderea și garanția pentru viața și averile cetățenilor. Cu ziua de azi, intrăm noi în stăpânirea puterii publice”. Palid și impresionat omul blând, venit la bune sentimente răspunde: „Poftiți luați (asta în unghurește) această răspundere asupra Dvs. și veți vedea consecințele”. Le-am văzut. Ieșim noi afară, în drum spre Orăvițana înapoi, ni se atașează o ceată de copii, tineri aproape

³ Preluarea puterii publice, administrative, judiciare.

⁴ Membrii ai unui for de judecată.